

Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Panel Bildiri: Suriye'deki Gelişmeler ve Türkiye'ye Etkileri

17 Kasım 2016, Saat: 14.00

Dr. Oktay BİNGÖL

Öncelikle, Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalara Merkezine bu etkinliği düzenlediği için takdirlerimi sunuyor ve şahsımı davet ettiği için teşekkür ediyorum. Tüm izleyicilere saygılarımı sunuyor ve diğer panelistlere başarılar diliyorum.

Bu panelde tartıştığımız “Suriye gelişmeler ve Türkiye” konusu kapsamında Suriye içinde ortaya çıkan değişimlerin kapsamlı bir değerlendirmesi benden önce sunum yapan değerli akademisyen arkadaşımız tarafından özetlendi. Ben, özellikle Suriye'deki gelişmelerin Türkiye'ye etkileri konusuna ağırlık vermek istiyorum. Bunun için kısaca Suriye'nin Türkiye'yi ilgilendiren kısımlarında ne olduğuna bakmak gerekiyor. Suriye'nin tamamının aynı ağırlıkta Türkiye'ye etkileri olduğu söylenemez.

Suriye hakkında konuştuğumuz zaman, doğal olarak, bakış açımıza ve odaklandığımız mekâna göre iç savaşın içinde yakılıp yıkılan bir Suriye görüyoruz. Oysa Suriye'nin her tarafında aynı resim yok. Bu panele hazırlık yaparken Suriye'nin tamamında neler oluyor? sorusunun yanıtını bulmak için Suriye kaynaklarını, Batılı kaynakları ve Rus kaynakları inceledim. Haber olarak ilginç bulunabilecek başlıklar var. Örneğin bir haberde, 13 Kasım 2016'da Suriye teknoloji fuarının başladığı belirtiliyor. Bu Suriye rejiminin haber kanalı SANA'da veriliyor. Yine Kasım ayında muhtelif illerden 30 bine yakın öğrencinin katılımıyla Suriye bilimsel olimpiyatları başladığı ve bir haftadır devam ettiği ifade ediliyor. Suriye Meclisi, Sağlık Bakanlığının ve Adalet Bakanlığının bütçe tasarılarını görüşmüş ve kabul etmiş. Valiler kararnamesi çıkmış ve birçok ile yeni valiler atanmış, Şam'da çevre düzenlemeleri devam etmiş, 10 tane park yeşillendirilerek hizmete açılmış. 2017 yılının Tarım Teşvik Programı da yürürlüğe girmiş.

Bütün bunlar, aslında iki Suriye olduğunu gösteriyor. Birinci Suriye'de iç savaş tüm şiddetiyle devam ederken, ikincisinde olağanlaşma yolunda gelişmeler var. Bu bir yönüyle şunu gösteriyor. 2011'den bugüne kadar yaklaşık beş yıllık süreç içerisinde çatışmaya adaptasyon, çatışmanın normalleştirilmesi ve çatışmayla bir arada yaşamayı kabullenme söz konusu. Devlet, devlet dışı gruplar, rejim destekçiler ve muhalifler ve hiç birinin yanında olmayan halk kesimi, yeni dinamiklere uyum göstermeye ve tedbir almaya çalışmaktalar. Uyum gösteremeyenler ise genel olarak şiddet ve etkilere daha fazla maruz kalanlar, yaşamasal tehdit altında olanlar, bu tür bir tehdit altında oldukları için ülkeyi terk edenler, zorla terk ettirilenler ya da ülke içinde yerlerinden olanlardır. Kitle hareketleri halen devam ediyor. Suriye içinde etnik ve mezhepsel olarak homojenleşen bölgeler oluşuyor. Bu tür bir oluşum Mary Kaldor'un 1990'larda Balkanlarda yaşanan is savaşlarda gözlemlediği ve yeni savaşlar altında kavramsallaştırdığı önermeleri doğruluyor. Yeni savaşlar, etnik ve mezhepsel hatlarda vücut buluyor.

Suriye’de yaşamda karşıtlıkları bir arada görmek mümkündür. Gruplar bir taraftan çatışıyorlar, katliamlar yapıyorlar, diğer taraftan molozları ve etrafı temizliyorlar. Kısacası hayat acı ve umutlarıyla devam ediyor.

Türkiye’ye yakın olan kısımlardaki gelişmeler, Türkiye açısından oldukça sorunlu. Şam’ın, Hama’nın, Humus’un, Lazkiye’nin ve Tartus’un merkezlerinde normalleşme emareleri varken, doğu ve kuzeye doğru geldiğimiz zaman bunu göremiyoruz. Halep kuzeyi, Halep kuzeydoğusu, Fırat tarafeyni, Rakka ve Hasaka’da farklı bir manzara ortaya çıkıyor. Kitle hareketleri, toprak kapma çatışmaları, stratejik bölgeleri kontrol etmeyi amaçlayan mücadeleler öne çıkıyor.

Suriye’deki kriz ve iş savaşın komşularına bedeller ödeteceği başlangıçtan itibaren belliydi. 2011-2013 arasında Lübnan ve Ürdün’ün etkilenme derecesi daha yüksekti. Örneğin, Lübnan’ın kendi iç dengeleri ve iç istikrarı açısından büyük tehlike algıladı. Bunda haksız değillerdi. Lübnan’ın etnik, dinsel ve mezhepsel olarak çok parçadan oluşan bir nüfusu var. Lübnan’da demografik fay hatları her zaman kırılğan olmuştur. Suriye’den mülteci hareketleri başladığında, Lübnan’ın kısa sürede iç savaşa girebileceği konuşulmaya başlandı. Önemli miktarda mülteci Lübnan’a gitti. Ancak süreç içerisinde Lübnan uyum sağladı. Uyum kapasitesi daha fazla çıktı, toplumsal dayanıklılık testini geçti. Benzer şekilde Ürdün, küçük bir nüfusa sahip ülke olarak, çok miktarda mülteci aldı. Ürdün yönetimi baştan itibaren tutarlı bir ulusal güvenlik politikası uyguladı, Suriye’ye yönelik politikasında önceliği kendi sınırının güvenliğine verdi. Politikasını Esad’ın devrilmesine endekslemedi ve bilişsel kapanmaya mahkûm olmadı. Kısaca Suriye krizinden Ürdün’ün dayanıklılığı da testi geçti denebilir. Bu noktada, bu iki ülkenin krize sürüklenmemesi için ABD’nin özel gayretleri oldu. İran ve Rusya da iç savaşın yayılma etkisiyle Ürdün ve Lübnan’a ulaşmasından çekindiler ve dikkatli davrandılar denebilir. Suriye’nin diğer komşusu Irak, kendi içinde sorunlarını çözemediği için kısa sürede Suriye iç savaşından fazlasıyla etkilendi. 2014’de Irak-Suriye sınırı kevgir gibiydi, IŞİD hiçbir zorlukla karşılaşmadan Halep ve İdlip’ten Musul’a ulaştı.

Türkiye’ye gelince, öncelikle Türkiye’nin politikasını 2011’den bugüne kadar zaman zaman revize ettiğine söylemek mümkün. Ancak, Suriye’ye yönelik dış politika değişiklikleri öngörüye dayanan, planlı ve ön alıcı bir yaklaşımdan ve rasyonel bir karar sürecinden ziyade tepkiselliği ve geç kalmışlığı ile karakterize edilebilir. Önemli sorunlar son dakika adımlarıyla çözülmeye çalışıldı. 2011-2015 arası büyük ve radikal değişim olmadı. 2015’ten sonra daha radikal politika değişikliği görülmeye başlandı. 2015’e kadar PYD/YPG çok önemli kazanımlar yapmış, IŞİD Türkiye’de kanlı saldırılarda bulunmuş, Türkiye’nin Suriye’de yabancı teröristler için kaynak ve transit ülke olduğu, eleman temini, lojistik ve finansman için güvenli bölgeler sağladığı iddiaları uluslararası kamuoyunda kabul görmeye başlamıştır. Bu tür iddialar iç kamuoyunda da karşılık bulmuştur. 2015’e kadar PYD/YPG sadece Kobani’yi ele geçirmemekle kalmamış, Tel Abyad’ı ele geçirerek Cezire ile irtibatını sağlamış ve Fırat’a dayanmıştı.

Bu noktada, 2015’de ortaya çıkan ve hem IŞİD ile hem de PYD/YPG ile eş zamanlı mücadele, sınır güvenliğinin sağlanmasını içeren bir politika, zorunluluğun dikte ettiği bir durumdu ve geç kalmıştı.

2015'ten günümüze bölgesel ve küresel aktörlerle ilişkiler sürekli negatif bir trende sahip. Türkiye'nin yöneticileri, iç siyasete odaklanarak dış politika söylemleri geliştiriyorlar. Sürekli olarak ve yüksek sesle dış aktörler eleştiriliyor. Bu tür bir politika temel olarak iç kamuoyunun seçimlerde desteğini artırmak için yürütülüyor ancak tüm bürokrasi siyasi söyleme mahkûm olup, ulusla güvenlik boyutunu dışlıyor.

2015'den sonra değişen politikadan, PYD/YPG başta olmak üzere Türkiye'nin tehdit algıladığı aktörlerin kazanımlarının geriye döndürüleceği düşünülüyor ancak bu tam anlamıyla mümkün değil.

Türkiye açısından, siyasi, toplumsal, ekonomik ve güvenlik bağlamında Suriye'nin bize komşu alanlardaki gelişmelerin etkilerini şu şekilde özetlemek mümkündür.

PKK uzantısı olan PYD/YPG fiilen Fırat'ın batısına geçmiştir. Bu Türkiye'nin kırmızı çizgisiydi. ABD aracılığıyla PYD/YPG Fırat'ın doğusuna çekileceği sözü verildi. Türkiye'nin yöneticileri bu söze güvendi. Fırat'ın batısını bir kenara bırakırsak PYD/YPG'nin Fırat'ın doğusunu ele geçirmesi çok daha önemlidir. PYD/YPG, Fırat'ın doğusuyla Dicle'nin batısı arasında önemli bir toprak parçasına kontrol etmektedir. Burası az bir bölge değil. 400 km genilik, 50-60 km bazı yerlerde 80 km. ye ulaşan derinliği sahip önemli bir alan. PYD/YPG bu alana tamamen yerleşti. Malumunuz olduğu üzere, bir devlet olmanın şartları vardır: Öncelikli belirli bir toprak, yani coğrafya gereklidir. İşte, Fırat-Dicle arasında belirli bir coğrafya var. İkinci kıstas, işlevsel bir hükümetin var olmasıdır. Bölgede PYD kontrolünde çalışan bir hükümet de var. Üçüncü kıstas bu hükümetin iddia ettiği toprak parçasında otorite sağlaması. PYD/YPG bunu da yapıyor. Diğer bir kriter, bir halka sahip olmak. Bölgede Kürtler yüzyıllardır yaşıyordu. 2011'den günümüze Arap ve diğerleri temizlenmeye devam ediyor, bölge tamamen Kürtleştirilerek homojenleştiriliyor. Geriye çok az bir şey kaldı. Uluslararası tanıma desteği zaten var, ancak zamana bağlı olarak tanıma bekliyor. Bu zaman birkaç yıldan on yıllara uzanabilir. Ancak tohumlar atıldıktan ve bu tohumlar sulanmaya devam ettikçe yeşerir. Dolayısıyla hangi kırmızı çizgiden bahsedebiliriz. Fırat'ın doğusuna çekilme ve Münbiç'i boşaltma, bu büyük resmi çok az değiştirir.

Rakka operasyonuna gelince, dikkate değer tespitler yapmak gerekiyor. ABD tarafından YPG'nin Rakka'nın içerisine girmeyeceği gibi bir güvence verildi. Türkiye de bu güvenceye güvenerek YPG Rakka'nın içine girmeyecek beklentisi hâkim. YPG, içeri girmese bile, ben aksini düşünüyorum, Rakka'ya kadar ilerlediği zaman, şu anda Münbiç'te elinde tuttuğu arazinin iki katı kadar arazi ele geçirmiş olacak. Güneyde Fırat'a indiği için, güney sınırında Fırat'a dayanmış olacak. Böylece batıda Fırat, doğuda Dicle, güneyde tekrar Fırat arasında güvenli bir alan ortaya çıkacak. Açık ve güvensiz cephe Türkiye sınırı. Buraya da ABD birlikleri ya da BM kontrolünde birlik gelirse korunaklı bir alan ortaya çıkar. Dolayısıyla PYD/YPG açısından Rakka'nın içine girmek ya da girmemek çok da önemli değil. Türkiye karar vericileri, büyük stratejik resmi görmekte zorlanıyorlar. Bunda karar vericilerin etrafındaki danışmanların ve bürokratik elitlerin, düzgün değerlendirme yapamamasının, bilişsel kapanmadan kurtulamamasının etkisi çok fazla.

Türkiye'nin revize edilmiş politikası işte böyle anlarda gündeme geliyor, ama gerçekten geç kalınıyor ve artık yapacak bir şey de olmuyor. PYD/YPG, Rakka'ya girsin ya da girmesin, Türkiye'nin şu aşamada da yapabilecek fazla bir şeyi yok.

Zaman zaman zihinlerde şöyle bir soru beliriyor: Acaba Türkiye her şeyi göze alarak, uluslararası ortamda yalnız kalma, Rus kuvvetleriyle, PYD/YPG kuvvetleriyle ya da ABD kuvvetleriyle çatışma riskini alarak, askeri kapasitesiyle, askeri bir harekâtla Fırat'la Dicle arasındaki toprağı PYD/YPG'den temizleyebilir mi? Ben artık bunun mümkün olmadığını düşünüyorum.

Her şeyden önce Türkiye'nin askeri kapasitesi sıkıntılı.15 Temmuz sonrası kanun hükmünde kararnamelerle şekillendirilen Türk Ordusunun büyük sorunları var. Diğer taraftan PYD/YPG'nin gücünü ve oradaki halkı hafife almamak gerekir. Harekât alanında onlarca öngörülemeyen tehdit var. Dolayısıyla Türkiye'nin de hataları ile Fırat ve Dicle arasında son dört yılda yeni bir gerçeklik oluştu. Türkiye, bu gerçeklikle yüzleşmek zorunda ve bununla yaşayacağını farkında olarak ulusal güvenliğine ve sınır güvenliğine tedbir almak zorunda gibi gözüküyor açıkçası.

Halep kısmına bakarsak, şunu görüyoruz. Esad rejim kuvvetleri, desteklerindeki yabancı unsurlarla birlikte, Halep'i kuşatmış durumda. Mahalleleri bir bir temizliyorlar. Rusya'nın büyük bir desteğı var. Bu arada Rusya askeri kapasitesini artırdı. Doğı Akdeniz'e uçak gemisi getirdi. Onun refakatinde denizaltılar ve su üstü gemileri var. Bunların içerisinde 10-15 adet savaş uçağı, 10-15 adet taarruz/silahlı helikopterler bulunuyor. Rusya geçtiğimiz dönemde, bu yılın ortalarında, Suriye'den bir kısım askeri kapasitesini çekmişti. O dönem Batıyla uzlaşma ve Cenevre sürecinde olumlu imaj yaratma amaçlanmıştı. Şimdi çektiğini tekrar geri getirdi. Bu gelişmeye bakarak, Halep'te rejim karşıtlarının daha fazla direnemeyeceğini ve şehrin tamamen rejim kontrolüne gireceğini söyleyebiliriz. Ben bu noktada sürpriz beklemiyorum.

Halep düştüğü zaman ne olacak? Bir süre, içeride temizlik ve otorite tesisi devam edecek. Sonra rejim kuvvetleri toparlanacak, yeniden tertiplenecek ve müteakip harekâtlara odaklanacaklardır. Halep sonrası rejimin muhtemel harekât bölgeleri neresi olabilir? Farklı seçenekleri konuşmak gerekir.

Rejim, İdlib'e doğıru harekât başlatabilir, İdlib'i ele geçirebilir ve Türkiye sınırına yaklaşabilir. Rejim, İdlib'i kontrol etmeye başladıkça Türkiye'ye mülteci akını hızlanır. Bunun ötesinde rejime karşı savaşan "ılımlı muhalifler" ya da cihadistler-El Nusra, Ahrar-ı Şam vb- sınırlarımızdan içeri girerler. Suriye'nin yakın ve sıcak takipleri Türkiye ve Suriye kuvvetleri arasında çatışma başlatabilir. Türkiye, sınırından El Nusra vb örgütlerin geçişini engellemeye çalışırsa onlarla çatışabilir. Bu tür ortamlarda "ılımlı" ve "cihadist" ayrımı da zordur. Dolayısıyla ılımlıyı içeri alırken aralarında cihadistlere de ev sahipliğı yapabilirsiniz. Türkiye'de mevcut olan yabancı terörist savaşçıların üzerine bunları da eklerseniz başta Hatay olmak üzere, birçok bölgede ortaya çıkabilecek güvenlik risklerinin boyutunu tahmin etmek hiç de zor değildir.

Rejim başka ne yapabilir? Şam yolunu tam kontrolü altına almak için Hama istikametinde harekât icra edebilir. O zaman da aslında İdlib'dekine benzer sonuçlar ortaya çıkabilir. Rejimin her iki harekâtında da Türkiye'den, Cilvegözü'nden gelen ikmal yolunun durumu önem kazanmaktadır. Bu yol rejim karşıtlarının ikmal için elzemdir. Her iki hal tarzında da bu ikmal yolu kapanacaktır. Kapandığı durumda da oradaki muhalif direnişin bir süre içinde sonlanması olasıdır.

Rejim'in Halep sonrası, El Bab'a doğru ilerleyip Türkiye'nin Suriye derinliklerine bir harekâtına engel olmayı amaçlayacağını kesin bir hareket tarzı olarak görüyorum. Rejim, normalde kendi bekası açısından Halep civarından Rakka ve Deyr-i Zor istikametinde bir harekâta kalkışmaz. Buna askeri kapasitesi yeterli değil ve ikmal hatlarını uzatır, kuvvetlerini dağıtır. Ancak İran, Irak-Suriye sınırının ABD kontrolündeki Sünni Araplara bırakılmasını istemez. Bu nedenle Esad rejiminin doğu istikametinde, Irak sınırına doğru bir harekâtı sürpriz sayılmamalıdır. Bu tür bir harekâta asıl güç İran kontrolündeki Şii milisler olabilir ve İran'ın çıkarları gözetilir.

Halep'in rejimin eline geçmesinin Türkiye açısından bir etkisi de Afrin bölgesinde ortaya çıkmaktadır. Afrin'deki PYD/YPG varlığının Türkiye'yi rahatsız ettiği açıktır. Hatta zaman zaman Fırat Kalkanı'na benzer şekilde Afrin'e de bir harekât yapılacağı basında işlenmektedir. Halep'in rejim tarafından ele geçirilmesi, Afrin'de rejimin hareket serbestisini artırmaktadır. Daha doğrusu Afrin artık rejimden çok uzakta değildir. Dolayısıyla Türkiye Afrin'e rejimi yok sayarak bir harekât yapmakta zorlanacaktır. Ayrıca Rus kuvvetleriyle karşı karşıya gelme riski de vardır. Böyle bir risk alınmayacak kadar büyüktür. Bu notada Türkiye'nin Afrin'i olası hareketinin Rusya ile koordine edilmesi, daha açık ifadeyle Rusya'dan izin alınması ihtiyacı var. Bu izin alınırken Rusya'nın da bazı tavizler isteyeceği kesin. Bu tavizler Suriye'nin geri kalanında özellikle Hama, Humus, Halep ve Şam yöresinde rejimin kuşattığı, ancak direnmeye devam muhalif ve cihadistlerin Türkiye kontrolündeki bölgelere ve İdlib'i taşınması önceliklidir. S-400 alımı vs. ise temel olarak Rusya'nın Batı/NATO içinde çatlak yaratma için Türkiye'nin hassasiyetini istismar girişimidir.

Bu tür bir bağlamda Fırat Kalkanı ne ifade etmektedir? Şimdi bunu tartışabiliriz.

Fırat Kalkanı Harekâtı, TSK'nın tarihi boyunca yaşadığı en büyük travma ve sorunlar yumağının ortasında başladı. TSK, 15 Temmuz'dan sonra önemli bir kapasite kaybetti. Morali çökme noktasına geldi. İçerisinden yüzde 15-20'ye yakın subay ve astsubayı, yüzde 60'a yakın oranda general ve amirali ihraç edildi, tutuklandı. Pilot, özel kuvvetler personeli, komando, kurmay subay gibi çok kritik branşlarda önemli oranda eksilmeler oldu. Savaşın planlamasını ve icrasını bilmeyenler bu zafiyetin farkında olamazlar. Fırat Kalkanı böyle bir bağlamda yapılıyor. Başarılarının yanında bazı önemli kusurları ortaya çıkacak ve harekât uzun sürecektir, ne yazık ki kayıplar artacaktır. Fırat Kalkanı Harekâtı'nın, bedellerine karşı hangi sonuçları doğuracağı da önemli bir konudur.

Şu ana kadar ele geçirilen bölgelerin doğurduğu iki önemli sonuç var. Öncelikle IŞİD sınırdan uzaklaştırıldı. Ancak IŞİD'in Türkiye'ye tehditleri ortadan kalkmadı. Türkiye'deki IŞİD hücreleri ve Hatay sınırı ve benzeri yerlerden Türkiye'ye Suriye'den ya da Avrupa'dan geçiş yapacak IŞİD elemanları terörist saldırılar icra etmeye çalışacaklardır. Türkiye'nin IŞİD

tehdidine yönelik ülke içinde daha fazla tedbir alması gerekiyor. Bu örgütün eylem kapasitesinin mutlaka azaltılması gerekiyor. Diğer taraftan IŞİD lehine radikalleşme ve örgüte katılımlar ve her türlü desteğin önlenmesi ve kesilmesi gerekiyor. Bunun için çok boyutlu bir mücadele gerekli. Güvenlik birimleri, uluslararası işbirliğini artırmalı ve Türkiye’de akademik dünyadan destek almalıdır. Aksi durumda IŞİD saldırılardan ağır bedeller ödemeye devam ederiz.

İlk bakışta Fırat Kalkanı ile Afrin’le Fırat’ın doğusu arasındaki irtibat koparılmış, “Koridor” engellenmiş gözüküyor. Ancak bu yanıltıcıdır. Rejim Halep’i tam olarak kontrol eder ve El Bab veya güneyinden Fırat’a ulaşırsa, PYD/YPG de Münbiç’ten güneye yay çizerek rejim kontrolündeki bölgeden Afrin’e ulaşır. Bu şekilde Afrin Türkiye ve ılımlı muhalifler arasındaki sıkışmışlıktan kurtulur. Dolayısıyla “Koridor” tam olarak ortadan kalkmayabilir, sadece şekli değişebilir.

El Bab’ın zor bir hedef olduğu görülüyor. Türkiye, El Bab için ayrıntılı bir istihbarat ve buna bağlı detaylı bir plan olmaksızın yola çıkmış izlenimi veriyor. Bu nedenle El Bab’ın ele geçirilmesi zaman alacak ve maliyeti, özellikle insani maliyeti ne yazık ki ağır olacak. Bu arada her an Ruslarla, İran ve Suriye kuvvetleriyle çatışma olasılığı da söz konusu.

Fırat Kalkanı ile ele geçirilmesi planlanan bölgede, çatışma sonrası ne yapılacağı, nihai hedefin ne olduğu, siyasi olarak ne hedeflendiği önemlidir. Bölge, bir anlamda “güvenli bölgeye” dönüştürülmek mi isteniyor? Eğer böyleyse, idari/yönetim fonksiyonları, yargı ve mahkemeler, kolluk görevleri nasıl yürütülecek, bu amaçla teşkilatlanma ve eğitim nasıl yapılacak? Bunlar yanıtlanması gereken kritik sorulardır. Türkiye, fiilen kontrol ettiği bölgede, bu tür işlevlerin yerine getirilmesi için bir strateji geliştirmek durumundadır. Bölgeyi askeri olarak işgal etmediysek, işgal hukuku uygulanmayacak demektir. Bu durumda açıkça devlet yetkisi kullanamayız. Geriye iki yol kalıyor. BM kararıyla bir güvenli bölge oluşturmak ya da yerel aktörler üzerinden faaliyet göstermek. Birincisi için BMGK kararı alabilmek bu aşamada olanaksız gibi. İkincisinde-yerel aktörler üzerinden çalışmak- onlarca problem sahası var. Öncelikle çatışma sonrasında ÖSO grupları arasındaki güç ve paylaşım mücadelesine engel olabilmek gerekiyor. Daha sonra, teşkil edilecek yerel polis ve yönetim unsurları için personel eğitmek gerekiyor. Diğer önemli bir konu da mali boyuttur. Bu alanda hayatı devam ettirmek için her yıl önemli bir kaynak ayrılması gerekiyor. Bu bütçe nereden gelecek? Körfez ülkeleri ya da Batı ülkelerinin yardımları çare olabilir mi? Türkiye’nin kendi içinde ciddi sorunlarının olduğu bir dönemde, Fırat Kalkanı bölgesinde işleyen bir sistem kurulabilmesi ve bunu uzun yıllar devam ettirebilmesi problemleri bir alan olarak görünüyor.

Bu noktada, Fırat Kalkanı Harekâtı’nda ve genel olarak Suriye’de Türkiye’nin stratejik işbirliği yaptığı ÖSO denilen yapıya değinmek gerekiyor. Bu yapı bir ordu olarak görülmemeli. Merkez Strateji Enstitüsü’nde üç yıl önce bir rapor yayımlandı. Bu raporda şunu görüyoruz. ÖSO altında, bağlantılı veya bu ismi kullanan bine yakın grup var. Bu grupların çoğu ÖSO’ye bağlılığı; Türkiye, Körfez Ülkeleri ve Batıdan yardım almak için kullanıyorlar. Gerçekte çoğunun ÖSO ile ilgileri yok. ÖSO’nun siyasi ve askeri olarak etkin bir yönetim kademesi hiçbir zaman mevcut olmadı. Gruplar sıklıkla birbirleriyle çatışıyorlar ve taraf

değiştirmeler çok yaygın. Bir kısmı insanlığa karşı suçlara bulaşmışlar ve çatışma ekonomisinden faydalanıyorlar.

Suriye’de muhalifler içinde grup değiştirme çok yaygındır. Bugün ÖSO’da olan birileri, yarın Ahrar-ı şam’dadır, sonraki gün El Nusra ya da IşİD elemanı olabilir. Hatta geceleyin bir köyü ve bir mahalleyi para karşılığı karşıt gruba satanlar vardır. Bu sadece ÖSO’ya özğü bir şey değil, çatışma yaşayan ölkelerde çatışma ekonomisinin ve çatışma bağlamının sonucudur. Bugün Suriye’de işleyen temel ekonomi çatışma ekonomisidir. Kaçakçılık, gasp, zorla vergilendirme, uyuşturucu satma, silah kaçakçılığı yapma vb yasa dışılığın ve gayri ahlakiliğin üzerinden yürüyen bir ekonomi vardır. Dolayısıyla bu tür bir ortam içerisinde her türlü şey rahatlıkla yapılır. Bugün güvendiğiniz adam yarın dışman olur. Dünya çatışma tarihinde örnekler çoktur. Afganistan’da, Irak’ta, Bosna’da bizzat tanık olduklarımız var. Bunun için Türkiye yavaş yavaş Pakistan’a benziyor diyoruz. Bunu Pakistanlıları aşağılamak için söylemiyoruz. Pakistanlılar bizim dostumuz, biz de onların dostuyuz. Ancak Pakistan 1980’lerde Afganistan i savaşına, ABD ve Suudilerin öne sürmesiyle o kadar bulaştı ki, Peşaver yönetilemez hale geldi Bu nedenle Suriye’ye bulaşmışlığa bakarak Türkiye Pakistan’a, Hatay da Peşaver’e dönüyor deniyor. Bu tür benzetme tamamen yanlış değil.

Güvenli bölge kavramının iinin çok iyi doldurulması gerekiyor. Geç kalınmış olmakla birlikte, hükümet tarafından TSK’ya kapsamlı bir siyasi direktif verilmesi gerekiyor. Bu direktif TBMM’de görüşölüp kabul edilmeli, asgari bazı hususları içermelidir. Fırat Kalkanı Harekâtı nerede bitecek, harekât sonrası istikrar harekâtı devam edecek mi, bundan kim sorumlu olacak, TSK unsurları içeride kalmaya devam edecek mi vs. önemli konulardır. Bunlar belli olursa TSK da çatışma sonrası istikrar harekâtını nasıl yürüteceğini planlayabilir. Bana göre içeride çok az kuvvet kalmalı, güvenli bölge Türkiye’de konuşlanacak sistemlerle (uçak, İHA, uzun menzilli topçu vb) kontrol edilmelidir.

Rakka harekâtına tekrar dönersek, birkaç noktanın altını çizmek isterim. Türkiye siyasileri, ABD’ye Rakka operasyonunu TSK ve ÖSO yapsın diyor. Türkiye’nin gerçekten Rakka’ya gidebilecek bir gücü ve kapasitesi var mı? Ben olmadığını düşünüyorum. TSK fazlasıyla Güneydoğu’da meşguldür. Henüz İdil, şırnak, Hakkâri vb yerler tam olarak kontrol edilemedi. Buradan askerleri toplayıp, Rakka’ya göndermek rasyonel değil. Rakka IşİD’in sözde başkenti. El Bab’a yönelik harekâtın zorluklarının çok daha fazlasıyla Rakka’da olacağı kesindir. TSK’nın gücündeki azalmayı dikkate alıp, Özel Kuvvetlerin personelinin yarısına yakınının ihraç edildiğini düşünüp, ulaşılabilir hedefler koymak gerekiyor.

Suriye krizinin Türkiye içinde siyasi ve toplumsal boyutta çok önemli yansımaları var. Öncelikle biz daha fazla kutuplaşıyoruz. Suriye’deki fay hatları buraya ulaşıyor. Türkiye’nin Esad’a karşı tavrı dikkatsizce Nusayrilere yöneldiğinde, Türkiye’de Alevileri incitiyor ve endişelendiriyor. Suriye’de Sünni ya da Nusayri katliamları, Türkiye’de benzer grupları yaralıyor ve güvenlik endişesine sevk ediyor. Mültecilerin yerleştirilmesinde özensiz kararlar ve uygulamalar da buna katkı yapıyor.

Türkiye’nin dış politikası ve iç siyaseti, dostlarını azaltmaya devam ediyor. 2011’den günümüze hasımların sayısı katlanarak arttı. Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili büyük bir

coğrafyadır. Ancak, ilginç olan, yavaş yavaş kötü komşularla çevrili ve karaya sıkışmış bir ülke durumuna gidiyor. Bunu başarmak zordur. Ancak, bizim siyasetçilerimiz başardılar.

Suriye krizi Türkiye'yi batıdan koparıyor. Öyle algı paketleri geliyor ki, Batı kültürüyle, batı değerleriyle ve evrensel değerlerle yetişmiş insanlarımız bile gittikçe Batının karşısında yer almaya başlıyorlar. Bunda şüphesiz başta ABD olmak üzere Batının Suriye'de yanlış politikaları var. Örneğin AB'nin Türkiye ile mülteci pazarlığı ve insan haklarını 3-5 milyar avroya satması önemli bir kırılma noktasıdır.

Ancak Batı'dan koptuğumuzda "doğunun" bize verebileceği ne var? Örneğin, Rusya bize ne verebilir? Kendisi, içinde ve yakın çevresinde sorunlarla boğuşuyor. Rusya asırlardır Türk topluluklarına, Çerkez halklarına, Kafkas halklarına eziyet etti, katliamlar yaptı. Türkiye'nin 500 yıllık tarihinin 400 yılında Rusya'yla savaş yapılmıştır. Ruslar, 100-150 yıl önce İstanbul'a ve Erzurum'a kadar dayandılar, Türkiye'nin yarısını işgal ettiler. Hemen hepimiz Rusların Deli Petro'dan beri Boğazlarda gözü olduğunu kabul ederiz. Tüm bunlar geçmişteydi desek bile, sadece on ay önce Putin'in ve Rus Genelkurmay Başkanı'nın Cumhurbaşkanı ve ailesi hakkında IŞİD ile parasal ilişki olduğu iddialarını içeren ve tüm dünyanın izlediği brifingleri unutmamalıyız. Rusya, oligarklar tarafından yürütülen rantiyeci ekonomiye sahip bir devlettir. İnsan hakları ihlalleri, yolsuzluk, basın ve ifade özgürlüğünde dünyanın en kötülerinden biridir. Bu kadar ciddi tarihsel tramvalarımız olan ve kendisi sorunlu bir Rusya Türkiye'ye nasıl bir artı değer sağlayabilir ki?

Rusya, önemli bir komşumuz, iyi geçinmek zorundayız. Paylaştığımız çevremizde ortak kaynaklar var, bunları iyi yönetmeliyiz. Bunda hiçbir sıkıntı yok. Ticaret, enerji, turizm vb konularda da işbirliğini artırmak gereklidir. Ancak hepsi budur. Bizim Rusya'dan Batı değerlerini terk ederek alabileceğimiz normlar ve teknoloji yoktur. Rusya, Teknoloji olarak geri kalmıştır. Bu askeri teknoloji için de böyledir. Askeri teknolojisi kabadır. Nükleer teknolojisi ve balistik füzeleri var, kabul etmek gerekir. Türkiye'ye bir bakın, çevrenizde Rus arabası görüyor musunuz? Ya da evinizi düşünün, kaç tane Rus mali eşyanız var? Ben de hiç yok. Ruslarla nükleer enerji konusundaki işbirliğine şüpheyle bakmak gerekiyor. Çernobil'i hatırlamak bunun için yeterli. Şimdilerde S-400 sevdası başladı. S-400'ler gerçek ortamda test edilmemiş bir sistemdir. Kâğıt üzerinde yazılan üstün niteliklere biraz şüpheyle yaklaşmak gerekir. 1990'larda Türkiye çaresiz kalınca Rusya'dan 19-20 adet Mi-17 helikopteri satın almıştı. Birkaç yıl sonra hepsi kullanılamaz hale geldi. Sonra onarım ve bakımı yaptıracak firma bulamadık. Kazakistan'da bir firma aracılığıyla Rusya'ya gönderdik. Bir kısmı kayboldu. Milyonlarca dolar zarara girdik. Bu bize ders vermiş olmalı. Ancak öyle gözüküyor.

Dolayısıyla Suriye krizinin, diğer krizlerle beraber, Türkiye'nin geleceğinde de önemli siyasi etkileri var. Bunu da genel olarak demokrasiden ve çağdaş/batı değerlerden uzaklaşma olarak nitelemek mümkün. Bu noktada Batı değerleri derken, ABD ve Avrupa'nın sömürgecilğini ve emperyalizmini göz ardı ettiğimiz anlamı çıkmamalıdır. Batı değerleri ile kastedilen, Sokrates'den günümüze oluşan devlet anlayışı ve bunun iyi yönetişime evrilen şekli, Magna Carta'dan günümüze insan hakları, Rönesans ve Reform süreçleriyle başlayan Aydınlanma, Fransız devrimiyle dalga dalga yayılan hürriyet ve laikliktir. Son dönemlerde

artan kadın ve çocuk hakları, çevre bilinci vb.dir. Türkiye, 200 yıldır Batının çağdaş değerlerine ulaşmaya ve aşmaya çalışıyor. Epey de yol almıştık. Şimdi geriye dönüş mü yapacağız? Avrupa Birliği ve NATO'ya tam teslim olmak ayrı, işbirliği yapmak ayrı bir konudur. Her ikisiyle de yürüyen ilişkinin avantajları ve zararları var. Ancak tarafsız ve nesnel bir değerlendirme ile kazanç/kayıp muhasebesi yapılabilir. Ben NATO ile ilişkiden tamamen kaybeden olmadığımızı düşünüyorum. Bu iki yapının alternatifinin ŞİÖ vb olmadığını da düşünüyorum. Türkiye, büyük bir ülke olarak, şüphesiz ki Çin, Rusya ve İran ile daha iyi ilişkiler yürütmelidir. Ama bunun için Batı'dan kopmasına gerek yoktur.

Bizde ABD düşmanlığı arttıkça Rusya aşkı filizleniyor. Bir Avrasyacılık ortaya çıkıyor. Türkiye, Rusya, Çin, Hindistan, Pakistan ve İran bir araya gelerek blok oluşturuyoruz ve Batı hâkimiyetini kırıyoruz (!). Kültür olarak, tarih olarak, ideoloji ve çıkarlar olarak altı benzemezden nasıl bir blok ortaya çıkabilir ki? Bunların bir kısmı, hepsi de değil, sadece ABD karşıtlığında bir araya gelirler. ABD, Rusya'ya ya da İran'a yaptırımları kaldırırsa, bu ülkeler, şark kurnazlığıyla, önce Türkiye'yi terk eder.

Türk halkı gittikçe öfkeli bir toplum haline geliyor. Kutuplaşma ve radikalleşme travmatik kimlik oluşumlarının önünü açıyor. Sürekli olarak aşırılıklarla tanımlanan algı paketleri oluşuyor. Toplumsal grupların kimlikleri gittikçe daha fazla mağduriyetle tanımlanıyor. Bu aslında sağlıklı bir kimlik tanımlamasıdır. Örneğin Türkiye'de altı ay önce Putin en nefret edilen liderdi. Şu anda en çok beğenilen liderdir. Türk medyasında altı ay önce Putin hakkında burada bahsedilmeyecek sözler ve karikatürler vardı. Altı ay sonra manzara çok farklı. Bu çok travmatik bir topluma işaret ediyor.

Türkiye şu anda, güvenlik açısından bakarsak, üç cepheli bir çatışmayla yüz yüzedir: Irak'ta, Suriye'de ve içeride. Türkiye, TSK'nın en kuvvetli olduğu yıllarda, NATO'dan da destek alarak ancak 2,5 cepheyle baş edebilirdi. Şimdi üç cepheli çatışmayı yürütebilmemiz biraz zor. Güvenlik açısından ciddi sorunlarımız var. 15 Temmuz sonrası TSK hakkında alınan kararlar, komuta ve kuvvet yapısının parçalanması vb uygulamaları, darbeye karşı dayanıklılık sağlamak için alınan tedbirler olarak görülebilir. Dünyadaki sayısız örneklerde görüleceği üzere orduları bu şekilde güçsüz hale getirme üç temel sonuç yaratmıştır. Ordu, dış güçlerle çatışmalarında başarısız olmuş, ülkelerin güvenliği tehlikeye girmiştir. Ülke içinde farklı gruplar ordunun yeni yapısından tehdit algılamış ve güvenlik ikilemini girerek kendi güvenliklerini sağlamaya kalkışmışlardır. Son olarak da emir komuta yapısı parçalanan ve bölünen ordu değişik grupların kontrolüne girmiş, alt ve orta kademedeki darbeler ortaya çıkmıştır.

Suriye krizinin Türkiye'ye ekonomik etkilerinin üzerinde çok fazla çalışma yok. Ancak, hepimiz turizmden ticarete, istihdamdan enflasyona ve döviz piyasalarına kadar çok boyutlu etkilerini görüyor ve yaşıyoruz. Orta Doğu'ya Kuzey Irak ve bazı Körfez ülkeleri hariç ihracat yapamayacak duruma gelmek üzereyiz. Turist kaybı her yıl artarak devam ediyor. İçeride hukuk düzeninden uzaklaşmalar ve güvenlik sorunlarından dolayı dış yatırımların aksaması kaçınılmaz bir sonuçtur. Batı ile gittikçe bozulan ilişkiler ve AB sürecinin durmuş olması Türkiye için zor günlerin yaklaşmakta olduğuna işaret ediyor. Acil ve kısmi tedbirlerle yaklaşan krizler bir süre ertelenebilir ancak, çok daha kapsamlı siyasi,

toplumsal, güvenlik ve ekonomik tedbirler alınmaz ise sıkıntılı günlerden kurtulmak zor olacaktır.

Ben her şeye karşın, ortak aklın ve toplumsal uzlaşmanın sorunların çözümünde anahtar olduğunu düşünüyorum. Bunun için tüm iç aktörlere sorumluluk düşmekle birlikte asıl görev iktidardır.

Çok teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.